

«ՊՐԻԱՄԱԿԱՆ» ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ.—ՊԻՍԱՆ:

Աճառեան իր նոր Բարերու (Բ. 203-4) կարգին՝ նկատողութեան առնելով Մազիսարոսի պատմական մէկ ակնարկութիւնը՝ սխալ կը համարի պոռնիկական (կամ պոռնիկական) բառը, և կ'առաջարկէ կարգաւ պոռնիկական, Աբրահմէ յունական յատուկ անունէ մը անանցելով գայն: Պէտք է ըսել սակայն՝ որ այդ սրբազրութիւնն անյաջող է բոլորովին, և ո՛ր և է կերպով չի՛ լուսարաններ «փորձութիւն» բառին համարմանքը:

Ինչպէս վերնագրին մէջ ճշգրտեմ ենք արդէն՝ այդ մակդիրը Հոմերոսով մեղի ծանօթ Պրիամոսի պատահած աղէտքները կ'առորոգէ: Պրիամոս՝ որ թագաւորն էր Իլիոնի՝ Տրոյադայի առումովը ո՛չ միայն կորսնցուց իր իշխանութիւնը, և իր գաւկին՝ Հեկտորի՝ մահը տեսաւ իր աչքերովը, այլև ինքն ալ՝ յետ մահու՝ անթաղ մնաց, ինչպէս կը պատմուի յետնագոյն զրոյցներու մէջ: Մինչդեռ Աճառեանի նշանակած Պոռնիկոս աննշան անձնաւորութիւն մըն է՝ որ Իդասէ մը կը սպաննուի, և մէկ անգամ միայն կը յիշուի Ապոլոնիոս Հոռոգացիի «Արգոնաւորաց» քերթուածին մէջ (Ա. Գիրք, տող 1044):

Դենեք հոս (ըստ հրատարակութեան կոստանեանցի) Մազիսարոսի Գ և Ժ թիւ թուղթերէն այն տողերը՝ որոնց մասին է մեր խօսքը. — «... անկայ [ի] փորձութիւն առաւել քան զՊոռնիկական, յոր ոչ քաղերջանիկ գոյ նմա (Պրիամոս) եհաս հանդէս (էջ 13). — Իբրեւ ի պոռնիկական գրէ զիս անկեալ փորձութիւն» (էջ 57): Տարակոյս չիկայ որ մեր Գ խոնական իշխանը ուղղակի Սաննանաց Գիրքէն քաղած է այդ բացատրութիւնը (Տպ. Վենետ. էջ 162), ուր մէջ կը բերուի Պոռնիկի (ո՛չ Պրատոնի) սա վարդապետութիւնը՝ թէ «որ ըստ առաքինութեան կենցաղավարի՝ ո՛չ արամի, ո՛չ վասն մարմնականաց փորձութեանց և ո՛չ վասն արտաքնոցն». և երբ կը հարցուի իրեն, «Ո՞վ Պոռնիկ, եթէ այնպիսին՝ որ յիւրում կենդանութեան ի պոռնիկական անկալ փորձութիւն, և զեկիոն ետես չարեօք ըմբռնեալ և յետ վարձանին գը-

տաւ անթաղ ընկեցեալ՝ քաղերջանիկ գոյ թէ ոչ», իմաստասէրը կը պատասխանէ աբիարար. «Հրաժարէ՛ այդ կարճամիտ տեսութենէդ. ո՛չ մէկ բան կրնայ եղծել հոգեկան առաքինութիւնները»: Ինչպէս կը տեսնուի, գրեթէ նոյնութեամբ օրինակեր է Մազիսարոս Սաննանաց Գիրքի գրչապահան հին վրէպակը՝ «Պոռնիկական»ը՝ զոր պէտք է կարգաւ Պրիամական (յոյն ըն. Αβραμικάει συμφοραίς). միւս կողմէ՝ իր քաղերջանիկ գոյ բառերն ալ՝ զոր վերն ընդդէնցինք՝ կը մասնեն արդէն իր աղբիւրը:

Աճառեան իր գործին միւսնոյն էջին վրայ (203)՝ Մազիսարոսի «ի պիսանի» բառը կ'ուզէ կարգաւ «պիսանի», և կը կոչէ գայն աչայս բառ. և յետոյ, որպէս թէ հասկնալի բան մը նշանակած կամ ճշգրտմ մը կատարած ըլլայ, կ'աւելցնէ. «Կ'երեի թէ մէկ բառով պէտք է գրել իպիսանի»:

Դիտել կուտանք որ Մազիսարոս իր բառը ուղղակի առած է Եւսեբիոսի Քրոնիկոնին հայերէն թարգմանութենէն (Ա. էջ 293), ուր կը կարդանք Ամիսիոսի համար՝ թէ «ի պիսանի մտեալ՝ ընդ այս[ս] ի հանդիսի անցանէր», (εις Πισαν άναγών συνεγχεσθαι): Ինչպէս կ'երեի, հայ թարգմանիչը զոյականացուցած է Պիսա քաղաքին անունը, ուր տեսակ մը ողիմպիական խաղեր կը ներկայացուէին (հմտ. Եւս. Քր. Ա. էջ 286, 296): Մազիսարոս մեղուի կամ մեղստանի նշանակութեամբ կիրարկած է ուրեմն այդ պիսան բառը, թարգմանչին անճիշդ կամ կամայական հասկցութեանէն տարուելով (*):

Ե. Ե. Դ.

(*) Անձանօթ չէ բանասէրներուն՝ թէ նմանօրինակ սխալի մը զո՞հ դացած է նաեւ Խորենացին (Պատմ. Բ. Ը)՝ Քրոնիկոնի թարգմանչին շնորհիւ՝ որ Մեղապետէնէս պատմիչին անունը մեծագոր թարգմանելով (Քրոն. Ա. էջ 58)՝ մակդիր բրած է գայն նարուզողոնոսորի, որով և Արիւղենոս պատմիչին ընծայուած են Մեղապետէնէսի տողերը:

